

Вплив ціноутворення на рівень прибутковості хлібопекарних підприємств

К. Ю. ОМЕЛЬЧЕНКО, аспірант*

Національний університет харчових технологій

Хлібопекарна галузь завжди знаходилася в центрі уваги суспільства. Насамперед цьому сприяє її незамінна роль як складової системи, в якій діє велика кількість економічних, соціальних та політичних чинників. Це зумовлене тим, що в цій сфері економіки зосереджені значні національні багатства, стратегічно-важливі для держави об'єкти та трудові ресурси.

Аналіз проведених досліджень наукових праць Бланка І. А., Салиги С. Я., Єрмакова О. Ю., Шмаглій О. Б., Соловйова І. О., Васильченко О. М., Магомедова М. Д. та інших з даного питання показав, що проблемам організації та удосконалення цінової політики держави у хлібопекарній галузі нині було приділено недостатньо уваги.

Зважаючи на той факт, що хлібопекарські підприємства не можуть працювати в умовах штучного стримування цін державними органами влади та перекривати всі витрати виробами здобними, кондитерськими тощо обрана тема є дуже актуальною.

Серед всіх економічних категорій, що можуть використовуватися у ринковому механізмі господарювання, найважливіше місце займає ціна. Ціна – це грошовий вираз вартості товару⁸. Саме за допомогою ціни є змога порівнювати витрати і результати господарської діяльності, здійснювати вибір раціональних напрямів капітальних вкладень, стимулювати виробництво та споживання продукції і, нарешті, формувати рівень прибутковості на підприємстві.

Метою статті є дослідження ціноутворення на хлібобулочні продукти та визначення впливу на нього з боку.

За даними Державного Комітету Статистики щорічно в Україні виробляється приблизно 2,3 млн. тонн хліба та хлібобулочних виробів. 70% від загального обсягу цієї

* Науковий керівник – Т. А. Говорушко, кандидат економічних наук, доцент.

⁸ Економіка підприємств харчової промисловості / За ред. Заїнчковського А. О. – К.: Урожай, 1998р. с. 247-253.

продукції випікають спеціалізовані промислові підприємства, а решту виробляють підприємства Укоопспілки, Укрзалізниці та малі приватні підприємства.

Зрозуміло, що обсяг виробництва продукції цілком залежить від попиту на неї, а попит, в свою чергу, від ціни. Але замість того, щоб знижувати ціни на продукцію, маємо постійний їх приріст в країні, що призводить до зниження попиту.

Також згідно Держкомстату в 2006 р., вперше за останні п'ять років, зменшено виробництво хліба та хлібобулочних виробів в порівнянні з попереднім 2005 р. на 10,6 відсотків. Але не тільки цінова політика держави стала виною цього негативного факту.

В останні роки на ринку виробників хліба з'явилося багато приватних підприємств, які виробляють хлібобулочні вироби, але, працюючи на єдиному податку, не звітують перед статистичними органами про обсяги виробленої ними продукції. Саме тому істотно порушений баланс між обсягами, що розраховані виходячи з норми споживання хлібобулочних виробів у кількості 101 кілограм в рік відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 року №656 (4,7 млн. тонн за 2006 рік) та фактичними обсягами виробництва (2,02 млн. тонн за 2006 рік) за умови, що попит на хлібобулочні вироби задовольняється у повному обсязі, дає підстави зробити припущення, що значні обсяги виробництва відповідної продукції не знаходять своє відображення у статистичній звітності країни.

Також вагомою причиною зниження виробництва хлібобулочних виробів можна назвати і те, що населення, яке проживає у сільській місцевості та має свої паї відповідно отримує на них зерно та (або) борошно. Маючи останнє, хліб для власного споживання випікається у домашніх умовах.

Хлібопекарні підприємства зацікавлені в наповненні внутрішнього ринку якісним зерном та борошном в достатній кількості за прийнятними цінами і тому підтримують вжиті Урядом України заходи щодо ліцензування та квотування експорту зерна, що дали можливість в листопаді-грудні 2006 року стабілізувати роздрібні ціни на хліб. Більше того, на хліб пшеничний з борошна першого гатунку відбулося зниження роздрібних цін на 0,5 – 8,5 відсотків в семи регіонах України.

З моменту встановлення стабільних цін на хліб (вересень-грудень 2006 року) як наслідок відбулося незначне збільшення цін на пшеничне борошно на 3-6% (на борошно пшеничне вищого гатунку – 1,5%, першого – 2,5%, другого – 9%).

У витратах виробництва хліба і, відповідно, в ціні, борошно складає приблизно 50%. Крім цього, за період з листопада 2006 року і по березень 2007 року відбулося значне зростання інших складових витрат, що формують собівартість виробництва хліба. Зокрема, тарифи на електроенергію за вказаний період зросли на 13,7%, ціна на природний газ – на 36,8 (з 95 доларів США до 130 за тис.куб.м.) мінімальний розмір заробітної плати на 6,7% (з 375 до 400 гривень).

При обговоренні стану та перспектив розвитку хлібопекарної промисловості України та Росії на Першій міжнародній українсько-російській науково-виробничій конференції було визнано, що сучасне хлібовипікання раніше створювалося як єдина ціла галузь харчової промисловості СРСР та отримала свій подальший розвиток за розробленою концепцією, тобто економічні погляди держав у відповідній галузі базуються на аналогічності інтересів.

Українські та російські хлібопекарні підприємства мали однакову технічну базу та технології, близькі за змістом рівні організації виробництва та управління.

Але тепер ми маємо змогу бачити дещо іншу ситуацію, що склалася на ринку хлібобулочних виробів в цих двох країнах.

Росія виявилася більш розвинутою державою, яка чітко розуміє проблеми, що пов'язані з виробництвом хліба та хлібобулочних виробів і постійно йде на зустріч відповідним підприємствам знижуючи або взагалі скасовуючи деякі види податків, що значною мірою відображається на ціні відповідної продукції.

Натомість Україна і досі має ряд невирішених проблем, які Росія вже змогла "пережити".

Таким чином окрім нюансів, які були пов'язані з переходом до ринкової системи господарювання, на фінансово-господарську діяльність вітчизняних хлібо заводів також негативний вплив мають ціни на сировину та матеріали, нестабільна якість муки, обмеження рентабельності виробництва продукції та адміністративне втручання в економіку підприємств.

Нині законодавство країни у сфері виробництва та реалізації хліба і хлібобулочних виробів врегульоване такими Законами України, як "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років", "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини", "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", "Про захист прав споживачів", "Про стандартизацію", "Про підтвердження відповідності", "Про акредитацію органів з оцінки відповідності", "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" та інші нормативно-правові акти та документи^{1,2,3,4,5,6,7}. Ці закони повністю координують та диктують підприємствам відповідні рамки їх діяльності. Така законодавча база, яку має країна на даний час неспроможна повною мірою захистити виробників хлібопродуктів від відповідного диктату з боку держави, що знаходить своє відображення саме в ціновій політиці на хлібобулочні продукти.

Проте, спеціалізованого та чинного Закону, який би визначав правові, фінансові, цінові та організаційні основи забезпечення належної якості і безпеки хліба та хлібобулочних виробів для життя, здоров'я населення і довкілля під час їх виробництва, переробки, транспортування, пакування, зберігання та реалізації, а також ввезення на митну територію України або вивезення із неї на даний час немає.

Закон України "Про хліб та хлібобулочні вироби" був поданий на розгляд Верховній Раді України ще 16 березня 2004 року та отримав реєстраційний номер 5270, але досі не затверджений. Зокрема, даний Закон містить такі ключові моменти, як:

вимоги до показників якості і безпеки хлібопекарних підприємств;

¹ Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 року №1775-III зі змінами та доповненнями.

² Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини: Закон України від 24.10.2002 року № 191-IV зі змінами та доповненнями.

³ Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 року №4004-XII зі змінами та доповненнями.

⁴ Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 року №1023-XII зі змінами та доповненнями.

⁵ Про стандартизацію: Закон України від 17.05.2001 року №2408-III зі змінами та доповненнями.

⁶ Про підтвердження відповідності: Закон України від 17.05.2001 року №2406-III зі змінами та доповненнями.

⁷ Про акредитацію органів з оцінки відповідності: Закон України від 17.05.2001 року №2407-III зі змінами та доповненнями.

вимоги до пакування і маркування хлібопекарних продуктів;
вилучення з обігу, переробка, утилізація, знищення або подальше використання хлібу та хлібобулочних виробів;
вимоги до технічного оснащення та супутніх матеріалів;
обов'язки суб'єктів господарювання у відповідній сфері;
атестація хлібовиробників та їх реєстр;
державний контроль та державна підтримка хлібопекарних підприємств;
відповідальність за порушення чинного законодавства;
міжнародне співробітництво у сфері забезпечення належної якості і безпеки хліба та хлібобулочних виробів;
регулювання цін тощо.

З вищенаведених складових Закону найактуальнішими можна назвати такі пункти, як: державна підтримка хлібопекарних підприємств, міжнародне співробітництво у сфері забезпечення належної якості і безпеки хліба та хлібобулочних виробів та регулювання цін.

Розглянемо кожен з наведених пунктів більш детально.

Державна підтримка виробників хліба та хлібобулочних виробів здійснюється виходячі з пріоритетності розвитку хлібопекарної галузі, зокрема шляхом:

встановлення дотацій для виробництва окремих сортів хліба та хлібобулочних виробів, ціни на які регулюються державою;

створення сприятливих умов для використання виробниками хліба та хлібобулочних виробів державних фінансових, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів, а також науково-технічних розробок і технологій;

виконання державних програм стимулювання підвищення якості хліба та хлібобулочних виробів та інших державних програм;

бюджетного фінансування витрат на розвиток і утримання резервних потужностей випічки хліба тривалого зберігання на випадок надзвичайних ситуацій.

Основними засадами державної політики щодо забезпечення якості і безпеки хліба та хлібобулочних виробів для життя і здоров'я населення є: забезпечення внутрішніх потреб країни у хлібі та хлібобулочних виробах у широкому асортименті та

нарощування їх експорту; гарантування товаровиробникам права вільного вибору маркетингу і ціноутворення та контроль за якістю хліба та хлібобулочних виробів; удосконалення митно-тарифної та цінової політики у частині захисту вітчизняних виробників хліба та хлібобулочних виробів.

Міжнародне співробітництво у сфері забезпечення належної якості і безпеки хліба та хлібобулочних виробів здійснюється шляхом: участі в роботі міжнародних організацій та укладання міжнародних договорів; гармонізації нормативних документів, норм та правил з міжнародними стандартами, нормами та правилами, які визначають вимоги до якості і безпеки хліба та хлібобулочних виробів, а також санітарно-епідеміологічними вимогами; обміну інформацією про заходи, які вживаються для забезпечення належної якості і безпеки хліба та хлібобулочних виробів тощо.

Наступний пункт Закону – це ціноутворення, яке виражається у сфері виробництва хліба та хлібобулочних виробів окремих сортів та регулюються у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Варто відзначити, що Уряд України починаючи з її незалежності постійно намагається стримувати ціни на хліб та хлібобулочні вироби. Так, ще у 1992 році Постановою Кабінету Міністрів України „Про роздрібні ціни на окремі види хліба” від 30 вересня 1992 р. № 552 (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМ № 715 (715-92-п) від 23.12.92) було рекомендовано Раді Міністрів Республіки Крим, державним адміністраціям областей, міст Києва та Севастополя розглянути питання про встановлення до 1 жовтня 1992р. регульованих роздрібних цін на хліб і хлібобулочні вироби із борошна вищого сорту, маючи на увазі зниження рівня діючих вільних цін на 20 процентів.

Нині в Україні ситуація змінилася але не суттєво. Ціни на паливно-мастильні матеріали, електроенергію, оренду приміщень, зерно (муку) та інші необхідні складові хліба постійно зростають, що пропорційно відображається і на кінцевому продукті.

Ситуація, що зумовлена встановленням регульованих цін і штучне їх стримування на хліб та хлібобулочні продукти, стає дедалі загрозливішою.

З одного боку держава здійснює витрати, які пов'язані з виділенням хлібопекарським підприємствам дотацій на відшкодування витрат по виробництву

хліба і хлібобулочних виробів. Як правило ці витрати ведуться за рахунок загальних асигнувань на соціальний захист населення, що передбачається у державному бюджеті відповідного року.

З іншого боку хлібопекарні підприємства вимушені встановлювати найнижчі ціни на відповідний соціальний продукт та вирівнювати ситуацію за рахунок здобних та кондитерських виробів. Зрозуміло, що населення частіше купує хліб, а не тістечка або кекси, і витрати, які підприємство несе за рахунок виробництва хліба та хлібобулочних виробів є досить високими. Саме тому втручання держави у ведення подібної діяльності негативно відображається як на загальному фінансовому стані підприємств, так і на рівні прибутковості відповідної продукції.

Варто відзначити, що цінова політика держави у хлібопекарній галузі багато в чому залежна і від податкової. Практика показує, що в інших більш розвинутих державах цінова політика є прийнятною та більш досконалою ніж в Україні, оскільки податкова політика є більш лояльною.

Наприклад, згідно "Податкового Кодексу" Російської Федерації (частина друга від 05.08.2000 року № 117-ФЗ) при податку на додану вартість у 18%, оподаткування таких продовольчих товарів, як зерно, борошно і хліб та хлібобулочні вироби (включаючи сдобу, сухарні та бараночні вироби) тощо здійснюється за ставкою всього у 10%. Зрозуміло, що хліб випікається не з зерна, а з борошна, саме тому значне зниження ціни на нього відіб'ється на хлібі та подібних продуктах. Різниця суттєва не тільки для хлібовиробників, а і для споживачів оскільки саме вона буде в основі зниження ціни цього соціально необхідного продукту та дозволить підвищити рівень прибутковості по підприємству.

Нажаль українським хлібопекам зарано мріяти про такі пільги з боку держави. При ставці податку на додану вартість у 20%, доцільно було б знизити її хочаб на 2-3% для підприємств-виробників хлібопродуктів, що вже дасть змогу підвищити рівень рентабельності даних підприємств, яка зараз на грані 3-5%, і в свою чергу знизити ціни для споживачів.

З огляду на вищезазначене та з метою стабілізації цінової ситуації на ринку хліба, було б доцільно прийняти такі міри на державному рівні, а саме:

1. проводити дієвий моніторинг оптово-відпускних цін на зерно та борошно;
2. оскільки деякі хлібопекарні виробництва не мають дозволів на ведення подібної діяльності і виробляють продукцію низької якості, внести зміни до Закону України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" і доповнити статтю №9 "Види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню" пунктами "Виробництво хліба та хлібобулочних виробів", а також "Виробництво борошняних кондиторських виробів";

3. в проекті Податкового кодексу України необхідно передбачити рівні умови оподаткування прибутку підприємств всіх форм власності, які виробляють хліб та хлібобулочні вироби. Також, передбачити зменшення ставки податку на додану вартість до 10 відсотків на хліб та хлібобулочні вироби. Це дозволить вирівняти систему ціноутворення на відповідні продукти та підвищити рівень прибутковості відповідних легальних виробничих підприємств.

Саме за таких умов хлібопекарні підприємства зможуть мати належний рівень прибутковості, а споживачі – більш доступні ціни на такий соціально-необхідний продукт, як хліб.